

O‘QUVCHILARIDA KITOBXONLIK KO‘NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING MILLIY TAJRIBALARI

O‘rolov Nurbek Oybekovich

“Internatsional Finance” akademik litseyi 2-bosqich o‘quvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada muallif boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kitobxonlik kompetensiyalarini oshirishning milliy tajribalari haqida fikr yuritib, bugungi kunda bolalar uchun nashr etilayotgan badiiy va ilmiy-ommabop kitoblarning yosh va qiziqish nuqti nazaridan tasnifi, bolalarni kitobxonlikga qiziqtirishda boshlang‘ich sinf o‘quvchilari qanday pedagogik bilim va tajribalarga ega bo‘lishi kerakligi haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: kitobxonlik kompetensiyasini oshirishning zarurati, bolalar uchun mo‘ljallangan badiiy adabiyotlar, ilmiy adabiyotlarning ahamiyati, sinf kutubxonasi, mutolla muhiti.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlikni targ‘ib etish pedagogik jarayonning bir qismi bo‘lib, o‘quvchilar o‘zlarida kitobxonlik kompetensiyalarini rivojlantirish bilan birga, boshqa fanlarni o‘zlashtirish natijalarini o‘stirib boradi. Maktab kutubxonasi o‘quvchilarning badiiy adabiyotlar bilan ta‘minlaydigan asosiy ma‘lumotlar bazasi bo‘lib, bolalarning yosh xususiyatlari va qiziqishlariga doir barcha adabiyotlarni topish mumkin. O‘quvchilarni kitobxonlikga jalb etishda avvalo oilaviy muhit, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilimi, maktab kutubxonachisi kasb mahoratiga bog‘liq. Yer yuzida 129.864.880 dona kitob bor. 4-6 yoshli bolalar kitob o‘qishga oson o‘rganadilar¹. Kitob o‘qish so‘z boyligini oshirib, xotirani mustahkamlaydi.

Yangi O‘zbekistonni 2022–2026-yillarda rivojlantirish strategiyasida ta‘lim tizimini yuksak darajada rivojlantirish, O‘zbekistonda uchinchi renessans davrini yaratadigan barkamol avlodni tarbiyalash masalasi dolzarb vazifa sifatida belgilandi. Bu masalalar Prezident Shavkat Mirziyoyevning Xalq ta‘limi sohasini tubdan isloh qilish bo‘yicha belgilagan vazifalarida ham yaqqol bayon etib berildi.

Texnika rivojlanib, gajirdlar asriga aylangan bir paytda bolalarning mutolaaga qiziqtirish bir muncha murakkab jarayon hisoblanadi. Lekin kitob mutolaasini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilsa, ilm-fan, texnika sohasida ilgarilash, o‘sish bo‘ladi.

Bugun fin ta‘lim tizimi o‘zining samaradorligi bilan dunyoda yetakchi o‘rinda turadi, finlar kutubxonalar xizmatidan foydalanish bo‘yicha dunyoda birinchi o‘rinda

¹¹ “Jadid” gazetasi 2024-yil, 13-son.

turadi. Har bir fin fuqarosi yiliga oʻrtacha 11 marta kutubxonaga tashrif buyuradi². Kutubxonalar finlar hayot tarzining bir qismi boʻlib, kitob doʻkonlarida bolalar va yoshlar uchun moʻljallangan kitoblar eng koʻp sotiladigan kitoblar hisoblanadi.

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarini kitobxon bolalar qilib tarbiyalashda avvalo, bolalar uchun mutolaa muhitini yaratish zarur. Maktabda kitobxonlikni sinf kutubxonasidan boshlash kerak. Oʻquvchilar oʻrtasida kitob marafonini oʻtkazilib, sinfda tashkil qilingan javon bolalarning yoshi va qiziqishiga mos badiiy va ilmiy-ommabop adabiyotlar bilan toʻldirilishi zarur. Sinf rahbari bilan kelishilgan holda oʻquvchilar orasidan sinf kutubxonachisi saylanadi. Oʻquvchilarning kitobxonlik koʻnikmalari qanday shakllanayotganini bilish uchun har oʻn besh kunda oʻquvchilar oʻrtasida erkin mavzuda asar qahramonlari, kitobning oʻquvchiga yoqqan syujeti mavzusida yozma ishlar olinadi va baholab boriladi. Eng yaxshi ijodiy ish muallifi badiiy kitob bilan ragʻbatlantiriladi. Sinfda oʻquvchilar kitobxonlik kompetensiyasining oshishi boshqa fanlarni oʻzlashtirishda ham ijobiy samarasini beradi. Alisher Navoiy hikmatlarining birida shunday deydi: “Kitob beminnat ustoz, bilim va maʼnaviy yuksalishga erishishning eng asosiy manbaidir”. Shu sabab maktab kutubxonachilari ham oʻquvchilarni kitobxonlikka toʻgʻri yoʻnaltira bilishi, kutubxonani bolalar bilan gavjum joyga aylantira olishi zarur. “Mutolaa aql uchun eng zarur neʼmatdir”. Bolalarni mutolaaga qiziqitirishda maktab kutubxonachisi bilan birga boshlangʻich sinf oʻqituvchilari bolalar yoshiga mos adabiyotini toʻgʻri tanlay bilishi, boshlangʻich sinf oʻquvchilarining qiziqishiga koʻra adabiyotlarni toʻgʻri tavsiya eta olishi zarur. Bugun boshlangʻich sinf oʻqituvchilarning hammasi bolalar adabiyoti toʻgʻrisidagi bilim, badiiy asarning shaxs tarbiyasiga taʼsiri, fanlarni oʻzlashtirishda mutolaaning oʻrni va kitobni oʻquvchiga saralagan holda taqdim etish malaka va koʻnikmalariga ega, deb aytolmaymiz. Sababi “Bolalar adabiyoti” fani pedagogika yoʻnalishidagi oliygohlarda tanlov fan sifatida kiritilgan.

Bolalarga ilmiy-ommabop va badiiy kitob tanlashda boshlangʻich sinf oʻqituvchilari quyidagi mezonlarni bilishi zarur:

Bola yosh auditoriyasini inobatga olgan holda oʻquvchiga badiiy estetik zavq bilan birga tarbiyaviy ahamiyatga ega kitoblar: Bolani vatanparvarlik ruhida tarbiyalashi zarur. Bolalar uchun moʻljallangan kitoblar oʻquvchida ijobiy fazilatlarni shakllantirishi kerak: (7-8 yoshdagi bolalarga 100-180 soʻzdan iborat kichik hajmdagi matnlarni oʻqish tavsiya etiladi. Bunda matn shrifti 14-16 keglldan kichik boʻlmasligi zarur.) Katta hajmdagi kitoblar oʻquvchini zeriktirib qoʻyishi mumkin. Suratlari rangli, kitob varogʻining 50 foizdan kam boʻlmagan qismini eglashi zarur. Bugungi kunda xorijda 3D formatdagi visual kitoblar keng nashr etiladi.

²//<http://t.me/RespublikaBolalarKutubxonasi>

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘rtasida kitobxonlik kompetensiyasini oshirish uchun avvalo kitobxonlik muhitini yaratish zarur. Buning uchun boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining o‘zi kitobxon bo‘lishi kerak. Respublika bolalar kutubxonasi tashabbusi bilan 2023-yil 3-mayda kitobxonlik forumi o‘tkazildi. So‘rovnoma natijasiga ko‘ra 1994- yil maktab o‘quvchilarining kitobxonlik darajasi 24% ni tashkil qilgan bo‘lsa, bugungi kunda bu ko‘rsatgich biroz pasaygan.

Bilim kitob orqali qo‘lga kiritiladi. Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig asarida” bilimning ahamiyatini yuksak darajaga ko‘taradi. “Kishi bilimi bilan yechilmaydigan jumboq yo‘q” deydi. Yoshlar o‘rtasida kitobxonlikni keng targ‘ib qilqish maqsadida prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan “Yosh kitobxon” tanlovi bo‘lib o‘tmoqda. O‘quvchilarga avtomashinalar taqdim etilayotgani maktab o‘quvchilari o‘rtasida kitobxonlikni targ‘ib etilishiga sabab bo‘lmoqda.

Taklif sifatida bermoqchi bo‘lgan tavsiyalarimiz, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘quv rejasiga haftada ikki soat sinfdan tashqari o‘qish soatlarini kiritish bolalar o‘rtasida kitobxonlik kompetensiyasini oshishida samarali natija beradi. Mutolla soatida tarbiyaviy ahamiyatga ega asarlar yuzasidan insho, bayon yozish yozma nutqini rivojlantirish, o‘g‘il-qizlarda ijobiy fazilatlarni shakllantirishda ijobiy natijalar beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Abdullayeva N.Sh. Bolalar adabiyoti o‘quv qo‘llanmasi. – Toshkent: Erudit, – 2024, 396 b.
2. Ajuntament de Barcelona. Library Programs for Kids and Families. 2023.
3. Alisher Navoiy hikmatlari. Zabarjadmedia: – Toshkent: 2021, 90 b.
4. Aminova G.N. Maktabgacha yoshidagi bolalarni rivojlantirishda rolli o‘yinlarning ahamiyati. Scientific journal ISSN:2181-1601.Volume1, ISSUE:6, 470-b.